

Başer, D. ve Kırlioğlu, M. (2019). Sosyal Hizmet Öğrencilerinin Alan Uygulamasına Yönelik Beklentileri ve Deneyimleri: Nitel Bir Araştırma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(2), 390-416.

Araştırma

Makale Geliş Tarihi: 05.12.2018

Makale Kabul Tarihi: 22.02.2019

SOSYAL HİZMET ÖĞRENCİLERİNİN ALAN UYGULAMASINA YÖNELİK BEKLENTİLERİ VE DENEYİMLERİ: NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Expectations and Experiences of Social Work Students Regarding Field Practice: A Qualitative Research

Doğa BAŞER*

Mehmet KIRLIOĞLU**

* Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, baserdoga@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-7451-6590

** Dr. Öğr. Üyesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, kirlioglumehmet@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-0130-0841

ÖZET

Sosyal hizmet eğitiminde alan uygulaması öğrenci gelişiminin ayrılmaz bir parçası ve eğitimin kalitesinin önemli bir belirleyicisi olarak kabul edilmektedir. Bu çalışmada sosyal hizmet eğitiminde öğrencilerinin alan uygulamasından beklentileri ve deneyimleri nitel araştırma yaklaşımlarından fenomenolojik yaklaşımın "tanımlayıcı fenomenoloji" biçimi çerçevesinde anlamlandırılmaya çalışılmıştır. İlk olarak katılımcılara "Sosyal Hizmet Ortamlarında Uygulama dersi kapsamında yapacakları sosyal hizmet uygulaması ile ilgili beklentilerinin neler olduğu", İkinci olarak "sosyal hizmet uygulamasının ilk üç gününde neler deneyimlediklerine" ilişkin soru sorulmuştur. Katılımcılar 2017-2018 Akademik Yılı'nda Sosyal Hizmet Ortamlarında Uygulama dersi kapsamında çeşitli kuruluşlara giden 19 sosyal hizmet bölümü 4. sınıf öğrencisinden oluşmaktadır. Veri analizi sonucunda alan uygulamasından beklentiler boyutunda bilgi, müracaatçı ile temas, sosyal hizmet uzmanı olmaya hazırlık, bürokrasi, teori-pratik, gözlem, kişisel gelişim, kurum danışmanı, meslek dışı kaygılar, müracaatçıya fayda sağlama ve mesleki kaygı temalarına ulaşılmış, alan uygulamasından edinilen deneyimler boyutunda ise müracaatçı ile temas, gözlem, sıcak bir ortam,

teori-pratik, kurum danışmanı, heyecan, bürokrasi ve vakalardan etkilenme temalarına ulaşılmıştır. Sonuç ve öneriler bölümünde uygulamada öğrencilerin birebir müracaatçılarla karşılaşip onların hayatlarına dokunabilecekleri kuruluşların tercih edilmesinin önemine, kuramların-kavramların uygulama ile vakaların da teori ile bütünleştiği bir eğitimin daha bütüncül bir öğrenmeyi oluşturacağına, mesleki kaygıyı azaltacak uygulamaların gerekliliğine, kurum danışmanı seçiminde niteliğin ve motivasyonun dikkate alınmasına ve kuruluş ortamının öğretim elemanları tarafından uygulama öncesinde gözlemlenmesinin yararına değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Alan uygulaması, öğrenci beklentileri, öğrenci deneyimleri, sosyal hizmet eğitimi.

ABSTRACT

Field practice in social work education is an integral part of student development and is considered as an important indicator of the quality of education. In this study, the expectations and experiences of the students in social work education regarding field practice are tried to be understood from the qualitative research approaches within the framework of the descriptive phenomenology of the phenomenological approach. First of all, the participants were asked about their expectations about the social work practices to be carried out within the scope of the course Social Work Practices in Social Work Environments, and secondly, what they experienced in the first three days of the social work practice. Participants consisted of 19 4th year social work students who went to various institutions within the scope of the Social Work Practices in Social Work Environments in 2017-2018 Academic Year. As a result of data analysis, expectations from field application were observed as information, contact with the client, preparation for becoming a social worker, bureaucracy, theory-practice, observation, personal development, corporate consultant, non-professional concerns, beneficiary benefit and occupational concerns. As for the experiences from the field application, topics such as contact with the client, observation, a warm atmosphere, theory-practice, corporate consultant, excitement, bureaucracy and being affected from cases can be listed.

Several important points are mentioned in the conclusion and recommendations section. It is said that it is important to choose organizations where the students can face clients and touch their lives. Also, a training where theories-concepts are integrated with theory and cases will create a more holistic learning is mentioned. It is necessary to have practices that reduce professional anxiety. Moreover, quality and motivation should be considered in the selection of institutional adviser. Finally, it is mentioned that it is important to observe organizational environment before practice by the teaching staff.

Keywords: Social work education, field practice, student expectations, student experiences.

GİRİŞ

Sosyal hizmet eğitiminde alan uygulaması öğrenci gelişiminin ayrılmaz bir parçası ve eğitimin kalitesinin önemli bir belirleyicisi olarak kabul edilmektedir (Bogo, 2006; Dhemba, 2012; Fortune ve Abrahamson, 1993; Lam ve Diğ., 2007; Williamson ve Diğ., 2010). Alan uygulaması sayesinde öğrenciler, teoriyi pratiğe aktarmayı ve teori ile pratiği bütünleştirmeyi öğrenir, akademik derslerde öğrenilen bilgi, değer ve prensipleri inceler, eleştirir ve test ederler. Bu çerçevede öğrenciler çok çeşitli müdahale yaklaşımları ile karşılaşır ve bunları nasıl uygulama becerisi olarak kullanacaklarını keşfedip, becerileri spesifik durumlara göre ne şekilde adapte edeceklerini deneyimlerler. Ayrıca öğrenciler bireyler, gruplar ve topluluklar ile çalışırken yönetim, planlama ve politika geliştirme faaliyetlerine de dahil olurlar (Bogo, 2006). Alan uygulamasında öğrencilerden, sınıfta öğrendiklerini mikro, mezo ve makro beceriler ile bağlantı kurup, mesleki değerleri koruyarak ve etik davranış kurallarına uygun bir şekilde uygulamaya yansıtılmaları beklenmekte (Williamson ve Diğ., 2010), bu bağlamda teori ve pratik uyumunu içselleştirerek mesleki yaşama hazırlanmaları gerekmektedir.

Sosyal hizmet eğitimi sınıfta öğretilen teorik bileşenler ve alan temelli eğitimin biraradılığı ile akademik boyutun ve uygulamanın entegrasyonunu içermektedir (Dhemba, 2012). Alan uygulamasının sosyal hizmet eğitiminin temel taşı olduğu, teori ve pratiğin sosyal hizmet eğitiminde eşit derecede önemli olduğu belirtilmektedir (Dhemba, 2012). Hall (1995), genel olarak kabul gören bir görüşün, alan eğitiminin akademik öğretime eşit öneme sahip olduğu yönünde olduğunu altını çizmektedir. Bu noktada alan uygulaması öğrencilere "teori" ile "uygulamanın gerçekliği" arasında bağlantılar kurma ve kritik etme olanağı sunmaktadır (Noble, 2001). İyi bir alan uygulamasının, öğrencilerin teorik ve pratik bilgiyi profesyonel bir şekilde bütünleştirmelerine yardımcı olacağı (Fortune ve Abrahamson, 1993) belirtilse de bunun nasıl olacağı noktasında belirsizlikler mevcuttur.

Her ne kadar zorunluluğu noktasında aşırı vurgu yapılmış olsa da teori ve pratik arasındaki sorunsal ilişki, sosyal hizmet eğitiminde akademik tartışmaların önemli bir unsuru olagelmıştır. Literatürde öğrencilerin, teoriyi uygulamakta zorlandıkları ve akademik öğretim ile pratik öğrenme deneyimleri arasında bağlantı kurma yönünde eksiklikler yaşadıkları vurgulanmaktadır (Wilson ve Kelly, 2010). Sosyal hizmet eğitiminde, eğitim ve pratik arasında uzun süredir devam eden bir ikilem mevcuttur. Bu ikilemin teori-pratik

uyumsuzluğundan kaynaklandığı belirtilmektedir (Munson, 1987). Teori ve pratiğin birbirini tamamlayan unsurları olduğu belirtilse de bunun nasıl ve hangi yollarla gerçekleştirileceği sorusu ön plana çıkmaktadır. Sosyal hizmet eğitiminde, müdahale becerileri nadiren teori ile bütünleştirilmiştir. Sınıf ve alanın entegrasyonunun yetersiz olduğuna yönelik eleştiriler mevcuttur (Munson, 1987). Kaseke'nin (1990) gözlemlendiği gibi, alan uygulamasının akademik karşılığıyla kıyaslandığında marjinalleştiği görülmektedir. Kaseke, konuyla ilgili çok az şey yazıldığını, bu durumda sosyal hizmet eğitimcilerini, öğrencileri ve kurum danışmanlarını alan eğitime anlamlı ve kapsamlı bir rehber olmaksızın bıraktığını belirtmektedir. Sosyal hizmet eğitimi literatürü gözden geçirildiğinde literatür öğrencilerin kendi uygulamalarına girmeye hazırlanırken, öğrencilerin korkuları hakkında şaşırtıcı derecede az araştırma olduğunu ortaya koymaktadır. Gelman (2004) alan uygulamasına başlamaya yönelik stresin sosyal hizmet öğrencilerinde yaygın bir sorun olduğunu belirtmekte ve öğrencilerin alana girme noktasındaki hazırlık süreçlerindeki korkularını ve ilgilerini daha iyi anlamamız gerektiğini vurgulamaktadır. Rompf ve diğerleri (1993) sosyal hizmet öğrencilerinin alan uygulamasına hazırlanırken yüksek kaygı düzeylerine sahip olduğunu belirtmektedir. Benzer şekilde Fortune ve Abrahamson (1993) öğrencilerin alan uygulamasında neyin önemli olduğu konusundaki algılarına literatürde çok az önem verildiğini vurgulamaktadır.

Teori-pratik tartışması ve alan uygulamasının önemi dikkate alındığında uygulama deneyimlerindeki içerik ve eğitim kalitesi ve öğrenme süreci, sosyal hizmet öğrencilerinin gelişiminde kritik unsurlar olarak algılanmaktadır (Raskin, 1989). Alanda uygulama yapan öğrencilerden geri bildirimler alınması yalnızca öğrencilerin alandaki kazanımlarının neler olduğunun anlaşılması açısından değil ayrıca öğrendiklerini nasıl yansıttıkları ve sınıf-alan arasında bağlantıyı nasıl kurduklarının da anlaşılması açısından da önemlidir (Williamson ve Diğ., 2010). Sosyal hizmet öğrencilerinin mesleğe adım atmalarında başarılı olmaları sadece bilgi ve becerinin gelişimine değil, aynı zamanda öğrencilerin uygulamadan elde ettikleri memnuniyet ile de bağlantılıdır (Raskin, 1989). Öğrenme ortamının koşulları ile ilgili memnuniyet, öğrenci motivasyonunu ve öğrenme sürecine katılımı artırabilir (Gelman, 2004). Alan uygulamasında öğrencileri memnun eden faktörlerin belirlenmesi, olumlu deneyimlerin imkanını artırır ve öğrenci ve uygun kuruluşlar arasında daha iyi eşleşmeler yapabilir. Ayrıca öğrencilere uygun kuruluşların belirlenebilmesi için genel

ölçütlerin geliştirilmesine yardımcı olabilir (Fortune ve Abrahamson, 1993). Öğrenciler, uygulama sürecindeki deneyimlerini kritik ettiklerinde bu deneyimlerini farklı bir şekilde keşfetme, eleştirel olarak onları yansıtma ve yeni bakış açıları geliştirme fırsatı bulurlar (Williamson ve Diğ., 2010). Bu çerçevede sosyal hizmet eğitiminde öğrencilerin alan uygulamasından beklentileri ve deneyimlerine odaklanan bir araştırmanın gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

YÖNTEM

Bu çalışma nitel araştırma tasarımına uygun olarak şekillendirilmiş ve nitel araştırma yaklaşımlarından fenomenolojik yaklaşımın "tanımlayıcı fenomenoloji" biçimi kullanılmıştır. Fenomenolojik yaklaşımın konu alanı insanların yaşam deneyimleridir. Fenomenolojik çalışmalar, bireylerin bir olay ile ilgili deneyimlerinin anlamını araştırır ya da bir kavramın/olayın anlaşılmasını hedefler (örneğin, stresin anlamı, yas deneyimi, yaşam kalitesi gibi) (Öktem, 2004; Özdemir, 2010; Yıldırım ve Şimşek, 2006). Tanımlayıcı fenomenoloji ise günlük yaşam deneyimlerini tanımlar. Bu deneyimler işitme, görme, hissetme, inanma, hatırlama, karar verme ve değerlendirme ile ilgilidir. Araştırmacı bir olayı/durumu anlamak, gözler önüne sergilemek istediği zaman tanımlayıcı fenomenolojiyi seçer (Erdoğan ve Diğ., 2014). Bu çalışmada da sosyal hizmet eğitiminde öğrencilerinin alan uygulamasından beklentileri ve deneyimleri nitel araştırma çerçevesinde anlamlandırılmaya çalışılmıştır.

Katılımcılar

Katılımcılar, 2017-2018 Akademik Yılı Güz Dönemi'nde Sosyal Hizmet Ortamlarında Uygulama dersi kapsamında sosyal hizmet uygulaması yapmak amacıyla çeşitli kuruluşlara giden Selçuk Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü 4. sınıf öğrencileri arasından seçilmiştir. Araştırmaya katılacak öğrencilerin seçimi için iki kriter belirlenmiştir. Öncelikle veriler doygunluğa ulaşıncaya (Guest ve Diğ., 2006) kadar seçim işlemine devam edilmiştir. Daha sonra ise maksimum çeşitlilik sağlamak amacıyla öğrencilerin sosyal hizmet uygulaması yaptığı kurum/kuruluşun farklı olmasına dikkat edilmiştir. Bu şekilde 19 katılımcıya ulaşılmış olup bu katılımcıların kurumlarına ilişkin bilgi Tablo 1'de verilmektedir.

Tablo 1: Katılımcıların kuruluşlarına ilişkin bilgiler.

Katılımcı	Kuruluşlar
SHÖ1	Denetimli Serbestlik
SHÖ2	Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi
SHÖ3	Engelli Bakım Merkezi
SHÖ4	Eğitim ve Araştırma Hastanesi
SHÖ5	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Yabancı Bürosu
SHÖ6	Sevgi Evleri
SHÖ7	Çocuk Evleri Sitesi
SHÖ8	Aile Mahkemesi
SHÖ9	Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü
SHÖ10	Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi
SHÖ11	Sosyal Hizmet Merkezi Engel ve Yaşlı Hizmetleri Birimi
SHÖ12	Çocuk Evleri Sitesi
SHÖ13	Toplum Ruh Sağlığı Merkezi
SHÖ14	Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği
SHÖ15	Sosyal Hizmet Merkezi
SHÖ16	Sosyal Hizmet Merkezi
SHÖ17	Sosyal Hizmet Merkezi
SHÖ18	Sosyal Hizmet Merkezi
SHÖ19	Görme Engelliler Merkezi

Süreç

Katılımcıların hiç birisinden kendilerini tanımlayacak bir bilgi alınmamıştır. Ancak her bir katılımcıya ifadelerini değerlendirmek üzere kendilerine bir kod verileceği (SHÖ1, SHÖ2...) belirtilmiştir. Katılımcıların deneyimleri ile ilgili bilgi sahibi olmanın en iyi yolunun derinlemesine görüşmeler aracılığı ile gerçekleşeceği belirtildiğinden (Öktem, 2004) konu ile ilgili gerekli verilerin toplanabilmesi için yarı-yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmış olup katılımcılarla derinlemesine görüşülmüştür. Formdaki soruların açık uçlu olması hususunda dikkat edilmiştir. Araştırmanın amacına uygun olarak katılımcılara sorulan sorular iki temel odak üzerinde yoğunlaşmıştır. İlk olarak katılımcılara "*Sosyal Hizmet Ortamlarında Uygulama dersi kapsamında yapacakları sosyal hizmet uygulaması ile ilgili beklentilerinin neler olduğu*" sorulmuştur. İkinci olarak "*sosyal hizmet uygulamasının ilk üç gününde neler deneyimlediklerine ilişkin*" soru sorulmuştur. Bu soruyu anlamakta ya da cevap vermekte zorlanabilecekleri düşünüldüğünden kendilerine nitel araştırmanın karakteristik özelliği olan sondaj (Yıldırım ve Şimşek, 2006) sorular sorulmuştur. Örneğin kuruma gitmeden önce kurum ve uygulama ilgili düşünceleri, gittiğinde yaşadıkları, gün boyunca olan olayların öğrenciye hissettirdikleri ve düşündükleri, eve gidince akılda

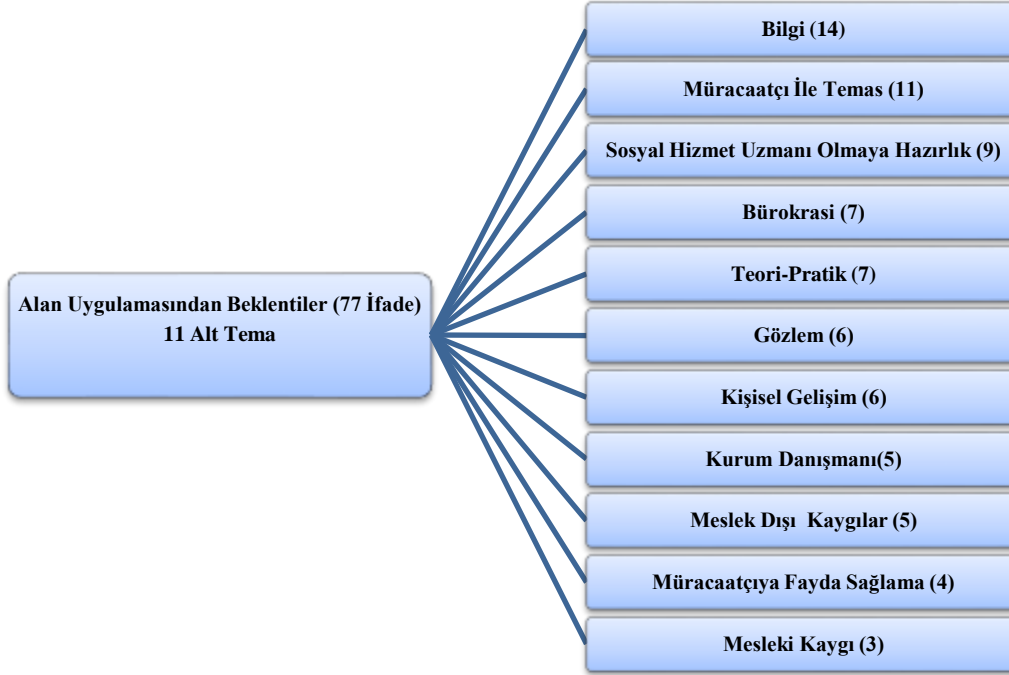
kalanlar ile ilgili sorular sorularak deneyimleri öğrenilmeye çalışılmıştır. Veriler uygulamanın ikinci ve üçüncü haftası toplanmıştır. Stajın ilk üç günün sorulmasında amaç öğrencilerin uygulamanın ilk haftasında ki deneyimlerini yakalamaktır. Bir anlamda teoriden pratiğe ilk geçiş aşamasının sancuları ve heyecanı gibi deneyimlere ulaşılmak istenmiştir. Bu deneyimlere odaklanılmasında da araştırmacıların eğitsel danışmanlık süreçlerinde öğrencilerin ilk haftalarını daha motive ve heyecanlı şekilde aktarmaları, ilk izlenimlerini ve gözlemlerini sıcaklığı sıcaklığına paylaşmak istemelerine yönelik tekrarlayan gözlemleri etkili olmuştur. Katılımcılar ile yapılan görüşmeler ortalama 30 ila 45 dakika arasında değişmektedir. Bir araştırmacı soruları sorarken diğer araştırmacı cevaplar ile ilgili not almış ve yazıya aktarmıştır. Katılımcıların kendini daha rahat ve güvende hissetmesi açısından ses kayıt cihazı kullanılmamıştır. Ayrıca katılımcılardan sözlü ve yazılı olarak onamları alınmıştır.

Veri Analizi

19 kurum/kuruluştaki sosyal hizmet uygulamasını gerçekleştiren katılımcılar ile yapılan görüşmeler neticesinde yaklaşık olarak 30 sayfaya yakın veri seti ortaya çıkmıştır. Verilerin analizi MAXQDA 2018 programı ile yapılmıştır. Veri seti iki araştırmacı tarafından birbirinden bağımsız olarak kodlanmıştır. Kodlama verilerden çıkarılan kavramlara göre yapılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Diğer bir ifade ile veriler temalara göre tekrar düzenlenmiştir (Özdemir, 2010). Güvenilirliği sağlamak amacıyla iki araştırmacının ayrı ayrı kodlama yapması tercih edilmiştir. Sonraki süreçte iki araştırmacının yapmış oldukları kodlamalar karşılaştırılmış ve temalar üzerinde fikir birliğine varılmaya çalışılmıştır. Üzerinde fikir birliğine varılmayan temalar ile ilgili katılımcıların kendisinden ve daha önce nitel araştırma yapmış olan ve bu konuda bilgisi olduğu düşünülen akademisyenlerden yardım talep edilmiştir. Böylece Alae ve diğerleri (2015) bahsetmiş olduğu katılımcı denetimi ve meslektaş denetiminden yararlanılmıştır. Diğer bir ifade ile katılımcı denetimi ve meslektaş denetimi güvenilirlik için kullanılmıştır.

BULGULAR

Şekil 1: Öğrencilerin Alan Uygulamasına Yönelik Beklentileri

Bilgi

"Sosyal Hizmet Ortamlarında Uygulama dersi kapsamında yapacağınız sosyal hizmet uygulaması ile ilgili beklentileriniz nelerdi?" sorusuna katılımcıların verdikleri cevaplara bakıldığında 14 ifadenin bilgi temasına yönelik olduğu görülmektedir. Bu temada öğrenciler kuruluş (2 ifade), birim (2 ifade), müracaatçı kesimi (4 ifade) ve mesleki bilgi (6 ifade) ile ilgili bilgi düzeylerini arttırma beklentilerine gönderme yapmışlardır. SHÖ11 "Bilmediğimi düşündüğüm yığınla bilgi olduğunu düşünüyordum ve bir çok teorik konuda kendimi (ve arkadaşlarımı) yetersiz görüyordum" ifadesi ile bilgi düzeyini geliştirmede uygulamanın önemine değinmiş, SHÖ5 ise "İleride alana çıktığımda zorluk yaşamayacak düzeyde bilgi sahip olmak" ifadeleri ile uygulama ve çalışma yaşamı arasındaki bağlantıya değinmiştir. Kuruluş ve birim açısından SHÖ4 "Hastanede her birim hakkında bilgi sahibi olmak", SHÖ5 "Sosyal hizmetin farklı alanlarında bilgi sahibi olmak", SHÖ13 "Toplum ruh sağlığı merkezinin nasıl bir kurum olduğunu ve sosyal hizmet uygulamalarının neler olduğunu öğrenmek", SHÖ14 "Staj yaptığım kurumu ve sunduğu hizmetleri detaylarıyla öğrenmeyi bekliyordum", SHÖ15 "Her birimde bir iki gün dursam, kimler neler yapıyor öğrensem iyi"

olur diye düşünüyorum" ifadeleri öğrencilerin genel olarak beklentilerini özetlemektedir. Mesleki bilgi açısından SHÖ 15'in "Rapor nasıl yazılır, nasıl incelemeye gidilir bunları öğrensem yeterdi" ve SHÖ5'in "Sosyal hizmet uzmanının görevlerini ve kullandığı programları öğrenebilmek" ifadeleri ön plana çıkmaktadır. Son olarak yine SHÖ5 spesifik olarak Suriyeli müracaatçı grubu ile çalışırken kendisine katkı sağlayacak bilgileri "Yabancı uyruklu bireylere ne şartlarda hangi yardımların yapıldığı", "Suriyeli bireylerle iletişime geçebilmek için Arapça öğrenmek" ve "Yabancı uyruklu bireylerle nasıl konuşulacağını onlara nasıl davranılacağını onların bizden neler beklediğini öğrenmeyi bekliyorum" şeklinde özetlemiştir.

Müracaatçı İle Temas

Sosyal hizmet öğrencilerinin uygulama sürecinden önemli bir beklentisi de müracaatçı ile temas edebilmeye yöneliktir. Bu noktada sosyal incelemeye çıkmak (5 ifade), bireysel görüşmelere katılmak (3 ifade), vakalarla karşılaşmak (3 ifade) en temel beklentiler olarak göze çarpmaktadır. Öğrenciler sosyal incelemeyi önemli bir mesleki gelişim fırsatı olarak görmektedir. Nitekim SHÖ12'nin "Daha çok incelemeye çıkabilmek", SHÖ15'in "Korunmaya Muhtaç Çocuk (KMÇ) dosyalarına özellikle enstest dosyasına incelemeye gitmek en büyük beklentimdi" ve SHÖ18'in "Bolca incelemeye çıkmak" ifadeleri durumu örneklemektedir. Ayrıca "Birebirde suçlu insanlarla görüşme fırsatı" (SHÖ1), "Bireysel görüşmeler yapabilmek" (SHÖ5), "Çocuklarla boş vakitlerimde rahat bir şekilde vakit geçirebilmek" (SHÖ5), "Gelen hastaların aileleriyle görüşmeye çabalayarak içinde buldukları durumu öğrenmek" (SHÖ13) ifadeleri de görüşme sürecinin önemine değinmektedir. Son olarak SHÖ12'nin "Çok fazla vaka örneği okumak, süreci öğrenmeyi ve sürece dahil olmayı bekliyordum" ifadesi de vakaların önemini belirtmektedir. Öğrencilerin sosyal inceleme yapma ve bireysel görüşme gerçekleştirmeyi sosyal hizmet uzmanının temel mesleki işlevleri olarak gördükleri söylenebilir.

Sosyal Hizmet Uzmanı Olmaya Hazırlık

Katılımcıların önemli bir beklentisi de uygulama sürecinin kendilerini işini iyi yapan bir sosyal hizmet uzmanı olmaya hazırlaması şeklindedir. Bu noktada deneyimin önemli bir faktör olduğu belirtilmektedir, mesleğe başladığında donanımlı olma kaygısı önemli bir yer tutmaktadır. Nitekim SHÖ5'in "mesleğe başladığımda bilgisiz ve deneyimsiz olmayıp, ne yapacağımı biliyor olmak" (3 benzer ifade), SHÖ9'un "mesleğimizi idrak edebilmek adına

gerekli olan donanımı ve tecrübeyi kazanmak", SHÖ13'ün "ağır ruhsal sorunları öğrenerek ileride (çalışma yaşamında) doğru yönlendirmede bulunmak" ifadeleri işini iyi yapan bir sosyal hizmet uzmanı olmaya yönelik süreci ifade eder niteliktedir. Ayrıca yine deneyime yönelik "stajda işi öğrenmek istiyordum" (SHÖ17) ve "acemiliği üstümden atmak" (SHÖ18) ifadelerinin yanında aktif katılıma yönelik "bir kenarda oturmak yerine yapabileceğim her işin ucundan tutmak" (SHÖ10) ifadeleri de ön plana çıkan ifadeler olarak değerlendirilmiştir.

Bürokrasi

Bürokrasi temasında öğrenciler, resmi yazışmalar ve evrak işleri ile ilgili konularda kendilerini geliştirmeye yönelik beklentilerini dile getirmişlerdir. Özellikle "Kurum içi gidişatı öğrenmek" (SHÖ1), "Kurum işleyişini öğrenmek" (SHÖ5), "Kurum içi işleyişi öğrenmek" (SHÖ19) ifadeleri bürokrasi ile ilgili talepleri özetlemektedir. Benzer şekilde "Resmi evrak ve yazışmaların kurallarını öğrenmek" (SHÖ10), "Kurumdaki evrak işlerini tam anlamıyla öğreneceğimi düşünüyordum" (SHÖ2) ve SHÖ3'ün "Resmi yazışmalarda kullanılan dil konusunda yetersiz olduğumu biliyorum. Bu konuda beni geliştirmesini bekliyordum" ifadeleri de resmi yazışmalar ve evrak işleri ile ilgili öğrenme sürecine yönelik beklentiye dikkat çekmektedir. Farklı bir vurgu olarak SHÖ1 de kurumundaki "sosyal çalışmacıların bu kapsamda görevlerini ve sorumluluklarını öğrenmek" ifadesi ile mesleki görev ve sorumlulukların önemine değinmiştir.

Teori-Pratik

Sosyal hizmet öğrencileri uygulama sürecini teorik derslerde öğrendiklerini uygulamaya aktarma açısından bir fırsat olarak görmektedir. SHÖ14'ün "Genel anlamda 3 yıl boyunca aldığım teorik eğitimi pratiğe yansıtılabileceğim ortamı yakalamayı bekliyordum", SHÖ4'ün "Şimdiye kadar aldığımız teorik bilgileri pratiğe çevirirken bana yardımcı olması", SHÖ6'nın "3 sene boyunca sosyal hizmet hakkında severek öğrendiğim her şeyi uygulayarak pekiştirmek", SHÖ9'un "okulda öğrenmiş olduğumuz teorik bilgiyi kurumdaki vaka ve işlerle harmanlayarak mesleğimizin gereklerini yerine getirmek" ifadeleri temayı özetlemektedir. Ayrıca SHÖ8 "Müracaatçı sistemini okulda teorik şekilde gördüğümüz için tam olarak farkındalığa vakıf olamadığımızı göze alırsak kurum bu gibi tecrübeler için daha uygun bir ortam olarak bize destek sağlayacağını düşünüyorum" ifadesi ile uygulamanın teoride öğrenilen bilgiye yönelik farkındalık kazandırması unsuruna vurgu yaparken SHÖ11 ise

"Öğrendiğimiz teorik bilgiyi belki de ilk defa gerçek bir uygulamaya dökerek olmamız bana heyecan veriyordu" ifadeleri ile alana çıkmanın kendisini heyecanlandırdığını belirtmiştir.

Gözlem

Uygulama sürecinde gözlem yapabilme fırsatı da önemli bir diğer temadır. Bu tema içerisinde öğrenciler, müracaatçıları, müracaatçıların sorunlarını, mesleki süreçleri ve kurum ortamını gözlemlemeye vurgu yapmışlardır. SHÖ5'in "Yabancı uyruklu bireylerin ülkemizdeki sıkıntılarını birebir gözlemlemek", SHÖ12'nin "daha çok gözlem yapabileceğimi", SHÖ18'in "mesleğin işleyişi ve müracaatçılara dair gözlem yapabilmek" ve SHÖ4'ün "gözlemleyebileceğim farklı personellerle tanışmak ve iletişim halinde olmak" ifadeleri temayı özetlemekte iken SHÖ8 "boşanma davalarına katılıp duruşmalarda tarafların söylediklerine göre çocuklarına olan davranışlarını ölçüp çocuğun velayetinin kimde kalacağına karar vermede ortak olmak" ifadeleri ile aile mahkemelerinde gözlem fırsatına değinmiş olup SHÖ19 "Derste öğrendiğimiz teorik bilgileri kurumda gözlemleyebilmek" ifadeleri ile gözlem ile teori-pratik arasında bağlantı kurmuştur.

Kişisel Gelişim

Sosyal hizmet öğrencileri daha önce belirtilen sosyal hizmet uzmanı olma teması ile tutarlı bir şekilde kişisel gelişimi de önemli bir beklenti olarak vurgulamışlardır. SHÖ14 "Özellikle hassas vakalara müdahale konusunda kendimi yetiştirmeyi bekliyordum" ve "Stajda gelen danışanlara dönük psiko-sosyal destekler konusunda bilgi ve becerilerimi arttırmayı bekliyordum" (1 benzer ifade) ifadeleri ile hassas vakalara yönelik psiko-sosyal destek noktasında beklentisini dile getirirken SHÖ19 ise "önyargılarımı kırmasını sağlamak (şöyle ki görme engellilere karşı bilgisiz olmamdan dolayı biraz önyargılıydım onlarla iletişim kurmaya o yüzden bu kurumda staj yapmak istedim)" ve "3 sene boyunca istediğim gibi uyuyup uyandığımdan okul bittikten sonra iş yaşamında ara evre-adapte olması açısından beni disipline etmesi beklentilerimdir" ifadeleri ile önyargılarını kırmaya ve zaman yönetimi açısından uygulama sürecinin kendini disipline edeceğine yönelik bir beklentisi olduğu dile getirmiştir. SHÖ3 ise "istek ve talepleri dile getirme konusunda ya da 'Bir konuda benden bekleneni yapamayacağımı nasıl daha uygun bir dille anlatabilirim?' bu konularda beni geliştirmesi açısından beklenti yönündeyim" ifadesi ile farklı bir noktaya vurgu yapmaktadır.

Kurum Danışmanı

Sosyal hizmet öğrencileri uygulama sürecinde kurum danışmanlarından da beklentileri olduğunu ifade etmişlerdir. Deneyim, sıcakkanlılık, anlayışlı olma ve öğretici olma vurgulanan alt başlıklardır. SHÖ7'nin "Staj boyunca iletişim kuracağım insanların sıcakkanlı ve anlayışlı olması" ve SHÖ19'un "Ayrıca kurumdaki danışmanımın anlayışlı olması, bilmediğim bir sorunda olumsuz bir tavır yerine öğretici özelliğinin olması" ifadeleri anlayışlı bir kurum danışmanı talebini dile getirirken SHÖ2'nin "Sosyal çalışmacıların bana karşı daha olumlu yönde olacağını düşündüm", SHÖ10 "Kurum danışmanımın öğretmeye istekli olması, gereksiz yere beni ezmemesi, ilerde meslektaş olacağımızın bilincinde olması" sıcakkanlı ve olumlu bir bakış açısını gündeme getirirken son olarak SHÖ12 "Deneyimli bir uzmandan çok şey öğrenebileceğimi düşünüyorum" ifadeleri ile deneyimli bir kurum danışmanı talebini vurgulamıştır.

Meslek Dışı Kaygılar

Öğrenciler uygulama sürecinde meslek dışı kaygılarını da gündeme getirmişlerdir. SHÖ18 "KPSS çalışabilmek" ifadesi ile mezuniyet sonrası iş bulma kaygısına vurgu yapmıştır. SHÖ5 ise "Staj yapacağım yerin beni zorlamaması, mesafe olarak çok uzakta olmaması" ve "yemek konusunda sıkıntı yaşayacağım bir yer olmamasıydı", SHÖ3 "eğlenceli bir ortam" ve SHÖ17 "yoğun olmaması" ifadeleri ile kişisel kaygılarını ön plana çıkarmıştır.

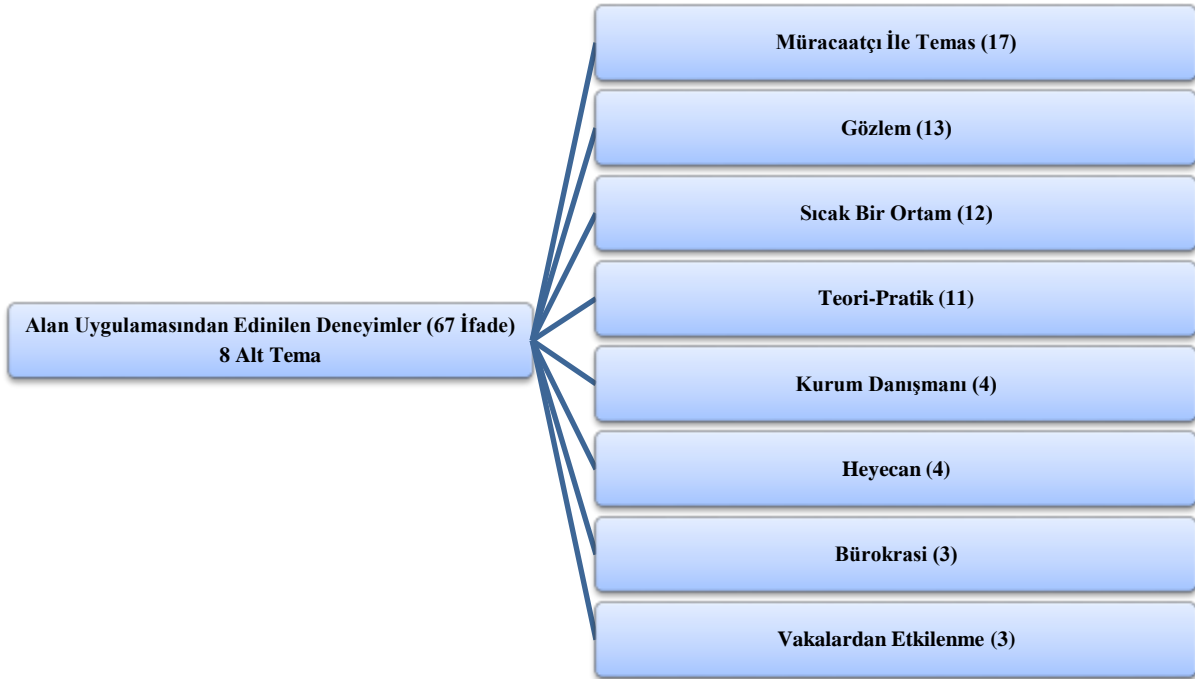
Müracaatçıya Fayda Sağlama

Sosyal hizmet öğrencileri müracaatçıyla temas etme teması ile tutarlı bir şekilde uygulama sürecinde müracaatçılara fayda sağlama beklentilerini de vurgulamışlardır. Hastanede staj yapacak olan SHÖ4'ün "Stajyer öğrenci olduğum için gazi ve yaralılarımızın hayatında tam olarak yer edinemesem de ufak dokunuşlar yapmak" ile SHÖ8'in "Ailelere psikolojik destek vermede yardımcı olacağımı bekliyordum" ifadeleri durumu örnekler niteliktedir. Ayrıca SHÖ13'ün "Engelli haklarını hastalara anlatabilmek, seminer verebilmek" ve "Hastaların yaşamlarını ve zamanlarını kaliteli geçirmeleri için projeler yapmak" ifadeleri öğrencilerin müracaatçıların yaşamlarına katkı sağlama motivasyonlarının yüksek olduğunu göstermektedir.

Mesleki Kaygı

Uygulama sürecine başlamadan önceki süreçte öğrencilerin mesleki kaygılarını da belirttikleri görülmektedir. Öğrencilerin korku ve stres duygularını yaşadıkları görülmektedir. SHÖ11 "Resmi, katı bir iş ortamı beklentim vardı. Belki de öğrenciye has bir aşağılık kompleksinden ötürü orada saygı görmeyeceğimi, bir yer edinemeyeceğimi düşünüyordum" ve "Sosyal inceleme beni gerçekten korkutuyordu. En büyük beklentim bu uygulamalarda bu stresli anı yenmek ve uygulamalarda kazanç oranımı en üste çekmekti" ifadeleri ile olumsuz beklentilerini belirtirken SHÖ16 "Staja başlamadan önce büyük korkularım vardı. Çalışılan birey ve grupların sorunlarıyla başa çıkabileceğimi düşünmüyordum. Mesleğin ağırlığının altında ezilebileceğimi veya bu işi yapamayacağıma dair önyargılarım bulunuyordu. İnsanların sorunlarıyla uğraşmak düşüncesi bile gözümü korkutuyordu. Okul bittikten ve diplomamı aldıktan sonra bu mesleği yapamayacağımı bile düşündüm. Daha önceden çalışılan kurumlarda stajyerlere karşı kötü davranıldığı algısı bile oluşmuştu bende. 3 günün nasıl geçeceğini düşündüm sürekli. Her gün berbat olaylarla karşılaşacağımdan ve psikolojimin etkileneceğinden düşündüm" ifadeleri ile karakterinin mesleğe uygunluğu noktasında yaşadığı çelişkileri özetlemiştir. Son olarak SHÖ10 "Kuruma gelmeden önce kurumda göreceğim vakaların beni çok üzeceğini ve yıpratacağını düşünüyordum. Ayrıca danışmanımın benimle uğraşmaması, ilgilenmemesi ihtimalleri bende stres yapıyordu. Kendimi çok yetersiz hissediyordum bu da başarısızlık korkusu yaşıtıyordu bana" ifadeleri ile hem vakalardan etkilenme hem de olumsuz bir uygulama sürecine yönelik kaygılarını ön plana çıkarmıştır.

Şekil 1: Öğrencilerin Alan Uygulamasına Yönelik Deneyimleri

Müracaatçı İle Temas

Öğrencilerin "Uygulamanın ilk üç günü neler deneyimlediniz? (kuruluşa gitmeden önce kuruluş ve uygulama ilgili düşünceleriniz, gittiğinde yaşadıklarınız, gün boyunca olan olayların size hissettirdikleri ve düşündürdükleri, eve gidince akılda kalanlar)" sorusuna verdikleri cevaplara bakıldığında sosyal hizmet öğrencileri, uygulamalarının ilk üç gününde beklentileri ile tutarlı olarak müracaatçı ile temas etme temasını ön plana çıkarmışlardır. Bu noktada müracaatçı ile karşılaşma (6 ifade), bireysel görüşme sürecine katılma (5 ifade) ve sosyal incelemeye gitme (6 ifade) önemli süreçler olarak vurgulanmıştır. Çocuk müracaatçı ile karşılaşma deneyimlerini SHÖ7 "İlk hafta çocukların dosyalarını inceledik. Vakalarını okuduğumuz çocuklarla konuşmak biraz zordu. Neler yaşadığını bilip konuşurken dikkat etmeye çalıştım" şeklinde aktarırken SHÖ12 "Kuruluştaki kalan çocuklarla ilk haftadan çok güzel ilişkiler kurduk, istediğimiz evlere ziyarete gidebiliyoruz. İlk haftadan incelemeye çıkmamız ve SİR yazdırmaları da bizi mutlu ediyor" ifadeleri ile

özetlemiştir. SHÖ6 ise ilk bireysel görüşme deneyimini "ilk bireysel görüşmem gerçekten meslek hayatım boyunca unutmayacağım bir deneyim oldu. Bazen umudu bazen karanlıkları gördüm orada bir çocuğun sadece bir gözlükle ya da ufacık bir sıcaklıkla bağ kurabileceğini, kiminin gözünde hüznü, kiminin gözündeki o ışıltıyı görmek bana günlük 3 saat yolculuğuma ve pek çok zorluğa katlanmama rağmen orayı sevdirdi" ifadeleri ile vurgulamıştır. Sosyal inceleme noktasında SHÖ8 ilk günündeki inceleme fırsatını "Stajımın ilk günü bir görüşme ve bir de ev ortamında incelemeye katıldım. Benim için hızlı ama istekli ve bir o kadar da heyecanlı bir gündü. İlk gün müracaatçının nasıl karşılandığını ve onunla nasıl iletişim kurulacağını öğrendim" şeklinde özetlerken özellikle incelemeye gitme noktasında öğrencilerin heyecanlı ve istekli oldukları SHÖ15'in "İlk günden incelemeye çıktık. İncelemeye çıkmak için danışmanımın sende gel demesini beklemedim gelebilir miyim dedim ve iyi ki demişim. İncelemeye gittiğimizde o an üzülecek gibi oluyorum ama çok da üzülmediğimi fark ettim" ve SHÖ11'in "Sosyal incelemeye koşu koşu gittim. Fakat sorun yolun çok uzun olmasıydı. İncelemeleri açıkçası yetersiz buldum. Ön yargısız yaklaşmaya çalıştım" ifadelerinden anlaşılmaktadır. SHÖ7 ise uygulama yaptığı kuruluştaki sosyal incelemeye fazla çıkamayacak olmasını "Bizim kurumda çok fazla sosyal inceleme imkanı olmuyormuş. En son biz gelmeden olmuş ve bir daha ne zaman olur bilinmiyormuş. Bu durum beni çok üzdü çünkü incelemeye çıkmak ve SİR yazmak çok istiyordum" ifadeleri ile aktarmıştır.

Gözlem

Sosyal hizmet öğrencileri uygulamadan beklentileri ile tutarlı bir şekilde stajın ilk haftasında müracaatçıları gözlemlene fırsatı elde etmişlerdir. Bu gözlemler, müracaatçı ile iletişime geçme (2 ifade), müracaatçıların hayatları (3 ifade), sosyal hizmet uzmanının mesleki süreçleri (5 ifade) ve kuruluş ortamına (3 ifade) yöneliktir. İletişim süreçlerine yönelik SHÖ3'ün "Stajın ilk 3 gününde engelli bireyler ile nasıl konuşulur, onlara karşı yaklaşımlarımın nasıl olması gerekir onları gözlemlerim", SHÖ4'ün "Danışmanımın müracaatçılarla olan ilişkilerini gözlemlerim" ve SHÖ9'un "Meslek elemanları müracaatçılarla gayet samimi ilişkiler kurduğundan dolayı ki saygı çerçevesi hiç bozulmuyor. Lakin müracaatçılar sorduğumuz sorulardan çok başka şeyler de anlatabiliyor. Bu durum biraz sıkıcı olsa da aradığımız cevabı alabilmemiz için bunları yapmamız gerekiyor" ifadeleri ön plana çıkmaktadır. Kuruluş ortamı açısından çocuk refahı

alanında uygulama yapan SHÖ7 "Çocukların kaldığı odaları incelediğimde ev gibi düzenlendiğini ve gerçekten çok ferah bir ortam olduğunu gördüm. Kurum yeni yapıldığı için her şey sıfır ve çok güzeldi" ifadelerinde bulunmuş, SHÖ2 ise "İlk haftam genelde kurumu ve huzurevi sakinleri daha yakından tanıma çalışmaları ile geçti" şeklinde ilk haftasını özetlemiştir. Müracaatçıları gözlemlene boyutunda SHÖ1 "bir sürü müracaatçıyı bir arada gördüm. Grup çalışmalarında suçluların hayatlarından bazı fikirler edindim", SHÖ5 "Yardım başvurusu için gelen bireylerin bir kısmının o yardımı isterken çekindiğini, ezilip-büzüldüğünü, bir kısmının ise bu yardımları onlara kesinlikle vermemiz gerektiğini düşündüklerini, sürekli hayatlarını yardımlarla devam ettirdiklerini ve bu durumun pişkinliğe yol açtığını gözlemlerdim" ve SHÖ17 "Müracaatçıların davranışlarını gözlemlerdim ve çok çeşitli insanlar gördüm. İlk başvuru birimi olduğu için kuruma gelenlerin ilk uğradığı yer bizim birimiz oluyor ve çoğunu göre imkanım oluyor" şeklinde yaşadıklarını özetlemiştir.

Sıcak Bir Ortam

Öğrencileri uygulamalarının ilk haftasında kuruluşlarında kendilerini karşılayan ortamın olumlu olduğunu belirtmişlerdir. Bu anlamda kendilerinin alanda sevgi ve saygı ile karşılandıklarını, iyi davranıldığını ve bir aile ortamı olduğunu vurgulamışlardır. SHÖ2 "Kurum personeli tarafından stajyer değil de çalışanmışım gibi bir davranış bütünü görmem kurumda hissettiğim aidiyet duygumu pekiştirdi" (2 benzer ifade) ve SHÖ11 "Beni orada çok sıcak ve arkadaşça bir ortam karşıladı. Oradaki ortam beni bir stajyer gibi değil de geleceğin belki de bir dahaki senenin meslek elemanı olarak birden kabullendi" (1 benzer ifade) ifadeleri ile olumlu kuruluş ortamının aidiyete etkisine değinirken SHÖ5 "Kurumu ve odadaki sosyal çalışmacıları bu kadar seveceğimi tahmin etmemiştim. Kurumda aile ortamı var, kendimi çok iyi hissettiriyor", SHÖ15 "Kurumda bir aile sıcaklığı hakimdi. Sanki hocalarım değil de hepsi birer abim-ablam gibiydi" (2 benzer ifade) ve SHÖ17'nin "Gittiğimde bütün herkesin çok resmi olacağını düşünmüştüm fakat stajyer olarak kuruma alışmama, alışmamıza yardım etmeleri beni mutlu etti. Yanlış yapmaktan korkuyordum hala da korkuyorum fakat tavırları bu korkumu azalttı" (2 benzer ifade) ifadeleri öğrencilerin kuruluşta aile ortamını deneyimlediklerini ve bu durumun kendilerini iyi hissettirdiğini örneklemektedir.

Teori-Pratik

Öğrencilerin uygulama sürecinden beklentileri ile tutarlı bir şekilde uygulamanın ilk haftasında alanda teori-pratik bağlantısını kurma fırsatı yakaladıkları görülmektedir. SHÖ1 "Ben staj yaptığım kurumu mesleki olarak bize anlatılanları uygulayabilecek bir alan olarak gördüm. Gerek bireysel görüşme gerekse grup çalışmaları gerçekten bizim için uygun bir alan olduğunu düşünüyorum. Aynı zamanda öğrendiğimiz sistem ve ekolojik yaklaşımı alanda kullanabiliriz" (2 benzer ifade) ve SHÖ12'nin "Aldığımız eğitim gereği bazı süreçleri öğrendiğimizi ve burada uygulamamız gerektiğini düşünüyorum" (2 benzer ifade) ifadeleri durumu özetlemektedir. Ek olarak SHÖ11 "Fakat 'Engellilik'le ilgili teorik bilgi eksikliğim olduğunu fark ettim. İlk işim yönetmelikleri bitirmek oldu (bitmedi)" ifadeleri ile alanda teorik eksikliklerinin farkına vardığını vurgulamıştır. Öğrencilerin kuruluşa gitmeden yaptıkları hazırlıkların teori-pratik ilişkisine katkıda bulunduğu görülmektedir. Nitekim SHÖ2'nin "Kuruma gitmeden önce yönetmeliği tam anlamıyla öğrenip gitmem kendimi daha güvenilir hissetmemi sağladı. Bu yaptığım çalışmayı duyan kurum danışmanımın beni takdir etmesi de kendimi daha iyi hissetmemi sağladı" (1 benzer ifade) ve SHÖ4'ün "Kuruma gitmeden önce kurumun yapısı ve işleyişinden haberdar olduğum için bir önyargıyla gitmedim ama heyecanlıydım" (1 benzer ifade) ifadeleri durumu örnekler niteliktedir.

Kurum Danışmanı

Uygulamadan beklentiler boyutunda sıcakkanlı, anlayışlı bir kurum danışmanı beklentisine paralel şekilde uygulamanın ilk üç gününde öğrencilerin kurum danışmanlarının olumlu yanlarına vurgu yaptıkları görülmektedir. Öğrenciler özellikle uygulama sürecinde kurum danışmanlarının eğitsel süreçte kendilerine yaptıkları katkıları vurgulamışlardır. SHÖ10' "Uygulamaya başladığım ilk günden itibaren kurum danışmanımın samimi yaklaşımı, bir şeyler öğretmeye istekli olması ve bana sorumluluklar vermesi kendime olan güvenimi çoğalttı" ve SHÖ5 "Kurum danışmanım o alanda kendimi yetiştirebilmem için beni bilgilendiriyor. Benimle ilgileniyor" ifadeleri ile sorumluluk ve gelişime vurgu yaparken SHÖ6 "Her ne kadar bize ani sorular sorarak, her gün ödevler vererek ve beni ilk haftadan bireysel görüşmenin için atarak zorladığını düşünsem de ama tüm bunları yaparken de yararımız için böyle yaptığını bildiğim ve saygı duyduğum kurum danışmanımızın çok bilgili biri olduğunu düşünüyorum" ve SHÖ16 "Ama çok da şey öğretti bana elinden geldiği kadar

bilgi vermeye çalıştı" ifadeleri ile kurum danışmanının kendilerine yaptıkları katkıları vurgulamıştır.

Heyecan

Öğrenciler ilk hafta yaşadıkları duyguları çoğunlukla heyecan teması altında dile getirmişlerdir. SHÖ1'in "Genel olarak bir heyecan vardı artık öğrendiklerimizin mutfağına girmiş oldum", SHÖ5'in "Stajımın ilk günü heyecanlıydım. Çünkü alandaki ilk deneyimim olacaktı" ve SHÖ18'in "Sosyal hizmet merkezinde olduğum için çok mutluydum, heyecanlı hissediyordum. İlk kez deneyimleyeceğim için ve mesleğimi sevdiğimden içim içime sığmıyordu" ifadeleri süreci özetlemektedir. Ayrıca SHÖ12 "Aklımdan geçen ise bir an önce mesleğimi elime almak, işimi yapabilmek oldu. Stajyerliğin biraz pasiflik getirdiğini düşünüyorum ve işimi yapmak için sabırsızlanıyorum" ifadeleri ile heyecanla birlikte mesleğe atılmak için yaşadığı sabırsızlığı da dile getirmiştir.

Bürokrasi

Bürokrasi temasında öğrencilerin uygulama sürecinde kuruluşlardaki evrak iş ve süreçlerine yaptıkları vurgu ön plana çıkmaktadır. Bu çerçevede SHÖ7'nin "Kurumda kalan öğrencilerin dosyaları çok düzensiz yerleştirilmişti. İlk hafta bunları yaptık. Dosyalar düzenlenince içim rahatladı çünkü uzman bizden bir belge bulmamızı istediğinde baya vaktimizi alıyordu ve çok zorlanıyorduk", SHÖ9'un "İlk hafta daha çok evrak dosya vb. işleri bilmediğimi için onları öğrendim. Bu işler incelemeye çıkmak kadar heyecan verici olmasa da bu mesleğin olmazsa olmaları arasında olduğu kesin. Bu yüzden bu işleri öğrenmek de oldukça gerekli" ve SHÖ18'in "Gün içinde dosya işi ile uğraştım, fotokopi çekip, tarama yaptım. Bu yorucu idi" ifadeleri dikkat çekmektedir.

Vakalardan Etkilenme

Uygulama sürecinde öğrencilerin ilk haftadan vakalardan etkilendikleri görülmektedir. SHÖ4'ün "Eve gittiğimde gün içerisinde gördüğüm hiç bir gazinin yüzü ve yaşam hikayeleri aklımdan çıkmadı ve hala çıkmıyor. Kolu, bacağı ampute durumda olan gazi ve yaralılarımıza, ailelerine yönelik yoğun hassasiyet içerisindeyim şu an" ve SHÖ5'in "Eve gittiğimde aynı durumda kendimin olduğunu düşünmeme sebep oluyor. Ama ne kadar bu durumu düşünsem de yaşamadığım için yabancı bireyler gibi hissedemiyorum. Bunun olmasının olanaksız olduğunu düşünüyorum. Gönül ister ki her gelene istediği yardımları

bağlayalım ama prosedürler bizim istediğimiz şekilde değil" ifadeleri uygulama sonrası vakalardan etkilenme sürecini özetlerken SHÖ10 da "Yaşadığım gördüğüm olaylar düşündüğüm kadar üzmedi beni. Çünkü benim olaylar için yapabileceğim ya da düzeltebileceğim bir şansım yok. Elimden gelen bir şey olsaydı ve yapamasaydım çok üzülürdüm. Eve gittiğim zaman aklımda kalan en belirgin şey kuruma yerleştirilen yaşlının kırgın ve hayal kırıklığı dolu bakışları" ifadeleri ile vakalardan etkilendiğini ama farklı bir yaklaşımla konuyu ele aldığını vurgulamaktadır.

TARTIŞMA

Katılımcıların ifadeleri ve temalar genel olarak değerlendirildiğinde öğrencilerin alan uygulamasına yönelik olumlu beklentilere sahip olduğu ve olumlu deneyimler yaşadıkları görülmektedir. Fortune ve Abrahamson'ın (1993) araştırmasında öğrencilerin alan uygulamasından orta düzeyde memnun olduğu görülmektedir. Benzer şekilde Fernandez'in (1998) çalışmasında öğrencilerin %83.6'sı genel olarak alan uygulamasından memnun olduklarını belirtmişler iken Raskin'in (1989) çalışmasında da öğrencilerin %86'sının uygulama yaptıkları kuruluşları diğer öğrencilere tavsiye ettiği ve öğrencilerin alan çalışması deneyimini genel olarak olumlu olarak değerlendirdiği bulunmuştur. Bilgi temasında öğrenciler uygulama yaptıkları kuruluş, birim ve müracaatçı kesimi ile ilgili bilgi düzeylerini arttırma beklentilerine gönderme yapmışlardır. Regehr ve diğerleri (2002) araştırmasında alan uygulamasında öğrenme amaçları kapsamında öğrenci kurum danışmanlarının hangi boyutlarda uzlaşmaya vardıkları araştırılmıştır. Bu çerçevede iletişim becerileri, topluluk sistemleri bilgisi, müdahale planlama ve değerlendirme, bireysel danışmanlık ve grup çalışması becerileri en çok uzlaşılan öğrenme amaçları olarak ifade edilmiştir. Bununla birlikte bilgi düzeyinin kapsamı ve uygulanabilirliği noktasında ileri araştırmaların gerekliliği ön plana çıkmaktadır.

Beklentiler ve deneyimler boyutunda müracaatçı ile temas edebilmenin önemli bir tema olarak vurgulandığı görülmektedir. Bu noktada sosyal incelemeye çıkmak, bireysel görüşmelere katılmak, vakalarla karşılaşmak en temel beklentiler olarak göze çarpmaktadır. Literatürde ilk müracaatçı ile karşılaşma süresinin kısa olmasının alan uygulamasından memnuniyeti olumlu etkilediği bulunmuştur (Fortune ve Abrahamson, 1993). Dhemba (2012) alan uygulamasının, teorik bilginin karşılaştırılması ve toplumun ihtiyaçları ile uyumlu hale getirilmesi için bir fırsat olduğunu, ayrıca öğrencilere

müracaatçıların sorunları üzerinde düşünme konusunda sorumluluk alma fırsatı sunduğunu ifade etmektedir. Benzer şekilde Safari (1986), “alanda, öğrencinin ihtiyaç sahibi insanlarla, sorunlarıyla, sorunlara tepkileriyle ve sosyal hizmet uzmanlarına karşı tutumlarıyla temas kurduğunu ve böylece öğrencinin yardım yeteneğini keşfettiğini” belirtmektedir. Benzer şekilde, alan uygulaması, öğrencinin sosyal refah kuruluşlarının işleyişi ve sosyal refah sunumu sürecine maruz kalması ve bu süreci deneyimlenmesi için bir imkandır.

Öğrencileri uygulamalarının ilk haftasında kuruluşlarında kendilerini karşılayan ortamın olumlu olduğunu belirtmişlerdir. Bu anlamda kendilerinin alanda sevgi ve saygı ile karşılandıklarını, kendilerine iyi davranıldığını ve bir aile ortamında olduklarını vurgulamışlardır. Literatürde benzer bir bulgu Fernandez'in (1998) öğrencilerin alan uygulaması yaptıkları kuruluşa entegre olma algılarını incelediği araştırmasında görülmektedir. Bu çalışmada öğrencilerin büyük bir bölümü, sosyal hizmet uzmanlarının (% 78), diğer kuruluş çalışanlarının/personelinin (% 79) ve yöneticilerin (% 81) kendilerini kabul ettikleri duygusuyla kuruluşa entegre olma hissini yaşadıklarını belirtmişlerdir. Maidment (2003) öğrencinin, alan uygulaması yaparken hem pratik hem de duygusal zorluklarla karşılaştığını göstermektedir. Sosyal hizmet öğrencileri ile yapılan çalışmada öğrencilerin %31'i müracaatçıları tarafından sözlü tacize uğradığı, %38'i kuruluştaki çatışmalar yaşadığı ve %62'si kuruluşa yerleştirilme sırasında önemli iş stresi yaşadığı belirtilmiştir. Bu çerçevede olumlu ve sıcak bir uygulama ortamının zorlukların aşılması noktasında baş etme kapasitesine olumlu katkı sağlayacağı söylenebilir.

Sosyal hizmet öğrencileri müracaatçıyla teması ile tutarlı bir şekilde uygulama sürecinde müracaatçılara fayda sağlama beklentilerini de vurgulamışlardır. Literatürde Gelman (2004) alan uygulaması süresince pek çok farklı geçmişe ve deneyime sahip müracaatçılara yardım etmenin temel bir beklenti olduğunu vurgulamaktadır. Bu noktada müracaatçıya fayda sağlamanın hem kişisel hem de mesleki bir tatmin sağladığı söylenebilir. Uygulama sürecinde öğrencilerin ilk haftadan vakalardan düşünsel ve duygusal olarak etkilendikleri görülmektedir. Gelman (2004) sosyal hizmet öğrencileri açısından yeni deneyimlerin kaygıya yol açabileceğini ve bu açıdan alan uygulamasının son derece zorlu bir durum olabileceğini vurgulamaktadır. Birçok durumda öğrenciler bilmedikleri mahallelere gönderilebilir ve hatta korkabilirler. Stajyer olarak çok karmaşık

roller alabilirler, ayrıca farklı insanların, politikaların, prosedürlerin bulunduğu ve aşına olmadıkları bir kültürün var olduğu bir alana dâhil olabilirler.

Sosyal hizmet öğrencilerin uygulama sürecini teorik derslerde öğrendiklerini uygulamaya aktarma açısından bir fırsat olarak gördükleri ve deneyim açısından da teori-pratik bağlantısını kurma fırsatını yakaladıkları görülmektedir. Alan uygulamasının öğrencilerde, müracaatçıların ihtiyaçlarına uygun şekilde cevap vermelerini sağlayacak beceriler geliştirmesi en temel işlevlerden biridir (Dhemba, 2012). Öğrencilerin teori ve sınıftaki uygulamalarla alan uygulaması arasında bağlantı kurabildiklerinde uygulamadan daha memnun kaldıkları bulunmuştur (Fortune ve Abrahamson, 1993). Fortune ve diğerleri (2005) öğrencilerin alan eğitimi kalitesine ilişkin algılarının teoriyle bağlantı kurma ile önemli ölçüde ilişkili olduğunu belirtmekte iken Lam ve arkadaşlarının (2007) çalışmasında öğrenciler açısından uygulama deneyimlerini yansıtırken bilgi, beceri ve değerler arasındaki etkileşimi ortak bir tema olarak belirtmiştir. Uygulama yetkinliği, becerilerin gösterilmesi ve teorik bilginin uygulanmasını öğrencilerin öncelikli ilgi alanı olarak ifade edilmiştir. Son olarak Wilson ve Kelly'nin (2010) çalışması ise teori-pratik bağlantısını kurmanın öğrencinin motivasyonu ile bağlantılı olduğunu altını çizmektedir. Nitekim çalışmada bazı öğrenciler teoriyi keşfetmeyi ve uygulamada açık bir şekilde uygulamaya yönelik aktif teşviki bildirmiş olsa da, diğerleri teoriyi çok az düşünerek sadece müdahale süreçlerini özetlemişlerdir.

Sosyal hizmet öğrencileri kişisel gelişimi de önemli bir beklenti olarak vurgulamışlardır. Literatürde Rompf ve diğerleri (1993) çalışmasında 255 öğrenciden toplanan veriler öğrencilerin endişelerinin genel olarak kendinden şüphe etme, zaman ve stres yönetimi, görüşme ve danışmanlık becerileri ile ilgili olduğunu ve bu alanlarda kendilerini geliştirmeyi beklediklerini göstermektedir. Williamson ve diğerleri (2010) çalışmasında ise katılımcıların büyük bir bölümü meslektaşlarla ve müracaatçılarla etkileşime geçme noktasında güvenlerinin arttığını ve becerilerini geliştirmenin yanında profesyonel bir ifade tarzını kazandıklarını belirtmişlerdir. Uygulama sürecinde gözlem yapabilme fırsatı da önemli bir diğer temadır. Bu tema içerisinde öğrenciler, müracaatçıları, müracaatçıların sorunlarını, mesleki süreçleri ve kurum ortamını gözlemlemeye vurgu yapmışlardır. Sosyal hizmet öğrencileri uygulamadan beklentileri ile tutarlı bir şekilde stajın ilk haftasında müracaatçıları gözleme fırsatı elde etmişlerdir. Bu gözlemler, müracaatçı ile iletişime

geçme, müracaatçıların hayatları, sosyal hizmet uzmanının mesleki süreçleri ve kuruluş ortamına yöneliktir. Fortune ve diğerleri (2005), öğrencilerin alan eğitimi kalitesine ilişkin algılarının profesyonel rollerde başkalarını gözleme ile önemli ölçüde ilişkili olduğunu belirtmektedir. Benzer şekilde gözlem imkanı öğrencilerin kuruluş ortamında ki olumlu ve olumsuz yansımaların değerlendirilmesi açısından da kilit öneme sahiptir. Nitekim Williamson ve diğerleri (2010) çalışmasında değerler boyutu altında öğrencilerden biri uygulama yaptığı kuruluşta beklediğinin aksine kişisel sınırlar noktasında hassasiyetli davranılmadığını gözlemlediğini ve bu duruma çok şaşırdığını belirtmiştir.

Katılımcıların önemli bir beklentisi de uygulama sürecinin kendilerini işini iyi yapan bir sosyal hizmet uzmanı olmaya hazırlamasına yöneliktir. Bu noktada deneyimin önemli bir faktör olduğu belirtilmektedir ve mesleğe başladığında donanımlı olma kaygısı önemli bir yer tutmaktadır. Williamson ve diğerleri (2010) sosyal hizmet öğrencileri ile yaptıkları çalışmada da öğrencilerin alan deneyimine ilişkin ifadelerinde "sosyal hizmet uzmanı olma" boyutunu yansıttıkları ve bu boyut altında değerler, uygulamada öz farkındalık ve güven temalarını vurguladıkları belirtilmiştir. Öğrenciler bu temalara sosyal hizmet öğrenciliğinden sosyal hizmet uzmanlığına giden yolun bir unsuru olarak değinmişlerdir. Bu çerçevede alan uygulamasının öğrencilikten meslek elemanlığına geçişi sağlayan bir yol olduğu söylenebilir. Öğrenciler uygulama sürecinde meslek dışı kaygılarını da gündeme getirmişler, uygulama yapılacak kuruluşun imkanlarının ve uzaklığının önemine vurgu yapmıştır. Maidment'in (2003) çalışmasında öğrencilerin, %28'i kuruluşu ulaşmak için uzun mesafeler kat ettiğini belirtmiş, Gelman'ın (2004) çalışmasında ise uzaklık ve kuruluşun lokasyonu öğrencilerin endişeleri arasında yer almıştır. Alan uygulamasının öğrenciyi meslek yaşamına hazırlama işlevi düşünüldüğünde kuruluşun lokasyonu her ne kadar zorlu bir uygulama sürecini gündeme getirse de mesleki yaşamın gerçekleri açısından önemli katkılar sağlayacağı da söylenebilir.

Uygulamadan beklentiler boyutunda sıcakkanlı, anlayışlı bir kurum danışmanı beklentisine paralel şekilde uygulamanın ilk üç gününde öğrencilerin kurum danışmanlarının olumlu yanlarına vurgu yaptıkları görülmektedir. Bir profesyonelin rehberliği altındaki uygulama süreci, sosyal hizmet eğitiminin önemli bir bileşenidir (Gelman, 2004). Literatürde kurum danışmanının alan uygulamasındaki işlevine yönelik birçok atıf bulunmaktadır. Beklenti boyutunda Gelman'ın (2004) çalışmasında öğrenciler kurum danışmanları ile iyi ve tutarlı

ilişkilerinin olacağı, beklentilerinin karşılanacağı noktasında olumlu bir tutuma sahiptirler. Gelman ve Baum (2010) çalışmasında ise Amerikalı ve İsraili öğrenciler kurum danışmanlarının beklentilerini karşılama konusundaki endişelerini dile getirmiştir. Ayrıca her iki grup içinde kurum danışmanı ile karşılıklı ve sağlam bir ilişki önemli bir unsur olarak belirtilmiştir. Katı, soru sormaya izin vermeyen ve ilgisiz bir kurum danışmanı en büyük endişelerden biridir. Deneyim boyutunda ise Wilson ve Kelly (2010) araştırmasında sosyal hizmet öğrencilerinin kurum danışmanlarından aldığı destekten çok memnun olduklarını vurgulamıştır. Fortune ve diğerleri (2005), öğrencilerin alan eğitimi kalitesine ilişkin algılarının kurum danışmanlarının açıklamaları ve mesleki süreçlere ilişkin geri bildirimleri ile önemli ölçüde ilişkili olduğunu belirtmektedir. Wilson ve diğerleri (2008) çalışmasında öğrencilerin %70'i kurum danışmanlarından alınan danışmanlık ve desteklerden memnun veya çok memnun olduklarını belirtmişlerdir. Benzer şekilde öğrencilerin büyük bir çoğunlu kendisine bir yetişkin olarak davranıldığını ifade etmiştir. Fortune ve diğerleri (2005) araştırmasında kurum danışmanının değerlendirmelerinin öğrencinin özgüveni ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Öğrenciler kurum danışmanlarından açıklamalar ve geri bildirim aldıklarında, önerilen okumaları yaptıklarında ve alan uygulaması sırasında farklı öğrenme aktivitelerine katıldıklarında uygulamadan memnuniyetlerinin arttığı bulunmuştur.

Uygulama sürecine başlamadan önceki süreçte öğrencilerin mesleki kaygılarını da belirttikleri, bu çerçevede öğrencilerin korku ve stres duygularını yaşadıkları görülmektedir. Gelman'nın (2004) çalışmasında öğrencilerin yarısından fazlası müracaatçılarla direnç gösterme, motivasyon eksikliği ve sorunların karmaşık ve çok sayıda olması gibi sebeplerden ötürü çalışmakta zorluk çekeceklerini düşünmüşlerdir. Öğrencilerin yarıya yakını da müracaatçılarla çalışma noktasında bilgi, beceri ve deneyim eksikliği olduğunu dile getirmiş ve alan uygulaması açısından kendisini orta ve yüksek derece kaygılı olarak belirtmiştir. Öğrencilerin %84'ü beceri ve deneyim eksikliği ve hazırlıksız olmayı en temel endişeler olarak belirtmişlerdir. Fortune ve diğerleri (2005) çalışmasında ise alan uygulamasından duyulan tatminin yüksek içsel motivasyon, alan uygulamasının zor olarak algılanmaması ve yüksek öz-yeterlilikle ilişkili olduğu bulunmuştur. Amerikalı ve İsraili sosyal hizmet öğrencileri üzerinde yapılan karşılaştırmalı bir çalışmada Amerikalı öğrencilerin en büyük endişeleri beceri, deneyim ve hazırlık eksikliği yönünde olmuştur (Gelman ve Baum, 2010). Lam ve diğerleri (2007) çalışmasında ise öğrenciler uygulama

deneyimlerini yansıtırken sıkıntı, hayal kırıklığı, şaşkınlık ve korku gibi olumsuz duyguların yaygınlığını vurgulamışlardır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışmada sosyal hizmet öğrencilerinin alan uygulamasına yönelik beklenti ve deneyimleri nitel araştırma deseni ile incelenmiş ve alan uygulamasından beklenti boyutunda bilgi, müracaatçı ile temas, sosyal hizmet uzmanı olmaya hazırlık, bürokrasi, teori-pratik, gözlem, kişisel gelişim, kurum danışmanı, meslek dışı kaygılar, müracaatçıya fayda sağlama ve mesleki kaygı temalarına ulaşılmıştır. Alan uygulamasından edinilen deneyim boyutunda ise müracaatçı ile temas gözlem, sıcak bir ortam, teori-pratik, kurum danışmanı, heyecan, bürokrasi, vakalardan etkilenme temalarına ulaşılmıştır. Beklenti boyutunda öğrencilerin mesleki bilgilerini arttırmaya yönelik istekleri müfredatın öğrenciyi uygulamaya hazırlaması hususunda daha dikkatli bir sürecin izlenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. "Uygulamada öğrenciye gereken bilgi seti ne olmalıdır?" sorusu bu bağlamda yanıtlanması gereken önemli bir sorudur. Müracaatçı ile temasın hem beklenti hem deneyim noktasında vurgulanması, öğrencinin birebir müracaatçı ile karşılaşması imkânının önemini belirtmektedir. Bu çerçevede uygulamada öğrencilerin birebir müracaatçılarla karşılaşip onların hayatlarına dokunabilecekleri kuruluşların tercih edilmesi önem kazanmaktadır.

Teori-pratik açısından öğrencinin öğrendiklerini uygulamaya aktarabilmesinin de aldığı eğitimin kalitesi ile ilgili olduğu söylenebilir. Kuramların-kavramların uygulama ile vakaların da teori ile bütünleştiği bir eğitimin daha bütüncül bir öğrenmeyi oluşturacağı açıktır. Bu noktada deneyimleri hikayeleştirmenin de önemli katkıları olduğu belirtilmektedir. Nitekim Noble'ın (2001) çalışmasında sosyal hizmet öğrencilerine eleştirel-yansıtıcı düşünme kapsamında alan uygulaması deneyimlerini hikeyeleştirmeleri istenmiş ve bu tekniğin teori-pratik uyumunun sağlanması, öğrencileri uygulama sürecindeki düşünme biçimlerinin ifade edilmesi noktasında katkı sağladığı belirtilmiştir. Benzer şekilde mesleki kaygılar da literatürde önemli bir sorun olarak görülmekte ve alan uygulaması noktasında öğrencilere stres yönetimi eğitimleri verilmesi önemli bir unsur olarak ön plana çıkmaktadır (Maidment, 2003). Ayrıca öğrencilerin kaygının azaltılmasında yardımcı olan akran destek grupları da dahil olmak üzere, kurum danışmanları, eğitmenler ve daha küçük forumların kullanımı gibi çeşitli kaynaklardan sürekli destek ve danışmanlık almalarının önemine değinilmektedir

(Gelman ve Baum, 2010). İyi bir kurum danışmanı, iyi bir alan uygulamasının en önemli unsuru olarak ön plana çıkmaktadır. Bu çerçevede kurum danışmanı seçiminde niteliğin ve motivasyonun dikkate alınması da kritik bir konu olarak değerlendirilebilir. Benzer şekilde kuruluş ortamının da önemli bir destek kaynağı olduğu görülmekte, kuruluş seçiminde ortamın önceden gözlenmesi de hayati bir önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Alaee, N., Shahboulaghi, F. M., Khankeh, H., & Kermanshahi, S. M. K. (2015). Psychosocial challenges for parents of children with cerebral palsy: A qualitative study. *Journal of Child and Family Studies*, 24(7), 2147-2154.
- Bogo M. (2006) Field Instruction in Social Work, *The Clinical Supervisor*, 24(1-2), 163-193.
- Dhemba J. (2012). Fieldwork in Social Work Education and Training: Issues and Challenges.
- Erdoğan, S., Nahcivan, N., Esin, N. (2014). Hemşirelikte araştırma: Süreç, uygulama ve kritik. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi.
- Fernandez, E. (1998). Student perceptions of satisfaction with practicum learning, *Social Work Education*, 17 (2), 173-201.
- Fortune A., E., Abramson J., S. (1993). Predictors of Satisfaction with Field Practicum Among Social Work Students, *The Clinical Supervisor*, 11(1), 95-110.
- Fortune A., E., Cavazos, A., Lee M. (2005). Achievement Motivation And Outcome In Social Work Field Education. *Journal of Social Work Education*, Vol. 41, No. 1: pp. 115-129
- Gelman C., R., Baum N. (2010). Social Work Students' Pre-placement Anxiety: An International Comparison, *Social Work Education*, 29(4), 427-440.
- Gelman, C., R. (2004) Anxiety Experienced by Foundation-Year MSW Students Entering Field Placement: Implications for Admissions, Curriculum, and Field Education, *Journal of Social Work Education*, 40 (1), 39-54.
- Guest, G., Bunce, A., & Johnson, L. (2006). How many interviews are enough? An experiment with data saturation and variability. *Field Methods*, 18, 59–82.
- Hall, N. (1990) Social Work Training in Africa: A Fieldwork Manual. Harare, *Journal of Social Development in Africa*.

- in the Case of Eastern and Southern Africa. *Social Work & Society*, 10, (1) :1-16.
- Kaseke, E. (1990) Foreword, in: Hall, N. *Social Work Training in Africa: A Fieldwork Manual*. Harare, Journal of Social Development in Africa.
- Lam, C.,M., Wong, H., Fong Leung T., T. (2007). An Unfinished Reflexive Journey: Social Work Students' Reflection on their Placement Experiences *British Journal of Social Work* 37, 91–105.
- Maidment, J. (2003) Problems experienced by students on field placement: using research findings to inform curriculum design and content, *Australian Social Work*, 56(1),50-60.
- Munson, C., E. (1987). Field Instruction in Social Work Education, *Journal of Teaching in Social Work*, 1:1, 91-109.
- Noble, C. (2001). Researching Field Practice in Social Work Education Integration of Theory and Practice through the Use of Narratives *Journal of Social Work* 1(3): 347–360.
- Öktem, P. (2004). "*Sosyolojide nitel araştırma geleneğinin tarihçesi*". Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi.
- Özdemir, M. (2010). Nitel veri analizi: Sosyal Bilimlerde yöntem bilim sorunsalı üzerine bir çalışma. *Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 323-343.
- Raskin M., S. (1989) Factors Associated with Student Satisfaction in Undergraduate Social Work Field Placements, *The Clinical Supervisor*, 6:3-4, 321-335,
- Regehr C., Regehr G., Leeson J., Fusco L. (2002). Setting Priorities For Learning In The Field Practicum: A Comparative Study Of Students And Field Instructors. *Journal of Social Work Education*, 38(1): 55-65
- Rompf E.,L., Royse D., Dhooper S.,S. (1993). Anxiety Preceding Field Work, *Journal of Teaching in Social Work*, 7(2), 81-95,
- Safari, J. (1986) The Role of Fieldwork in the Training of Social Workers for Rural Development in: *Social Development and Rural Fieldwork*, Proceedings of a Workshop held 10-14 June, Harare. Zimbabwe. *Journal of Social Development in Africa*: 74-80.
- Williamson, S., Hostetter, C.I, Byers, K., Huggins, P. (2010). I Found Myself at this Practicum: Student Reflections on Field Education. *Advances in Social Work*. 11(2): 235-247
- Wilson G., Kelly., B.(2010) Evaluating the Effectiveness of Social Work Education: Preparing Students for Practice Learning. *British Journal of Social Work* 40, 2431–2449.

Wilson, G., Walsh, T., Kirby., M. (2008). Developing Practice Learning: Student Perspectives, *Social Work Education: The International Journal*, 27(1), 35-50.

Yıldırım, A., & Şimşek, H.. *Sosyal Bilimlerde Nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2006.